

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Cap. II. De figuris sententiarum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

cetur: ¹ ut supplicet: ² ut medeatur: ut à proposito declinet aliquantulum: ut optet: ut excretur: ut fiat iis apud quos dicet, familiaris: atque alias etiam dicendi quasi virtutes sequatur: brevitatem, si res petet: sæpe etiam rem dicendo subjiciet oculis, sæpe supra feret quam fieri possit: significatio sæpe erit major quam oratio: sæpe hilaritas, sæpe vitæ naturarumque imitatio. Hoc in genere (nam quasi silvam vides) omnis eluceat oportet eloquentiæ magnitudo.

¹ *Ut supplicet.*] Plus est supplicare quam deprecari. fit autem ab oratore cum *supplex* obtestatur iudices & obsecrat. *Idem.*

² *Ut medeatur.*] Intelligunt multi *επιθεωρησειν*, sed videtur potius significari *apologia*, qua aliquid purgamus: ideoque antea Cicero *purgationem* appellabat. *Idem.*

C A P. I I.

De figuris sententiarum.

ERgo cui latius complecti conformationes verborum ac ² sententiarum placuerit, habet quod sequatur: nec affirmare ausim quicquam esse melius, sed hæc ad propositi mei rationem legat. Nam mihi de his sententiarum figuris dicere in animo est, quæ ab illo simplici modo indicandi recedunt: quod idem multis doctissimis viris video placuisse. Omnia tamen illa etiam quæ sunt alterius modi lumina, adeo sunt virtutes orationis, ut sine his nulla intelligi vere possit oratio. ¹ Nam quo modo iudex doceri potest, si desit illustris *explanatio*, *propositio*, *promissio*, *finitio*, *sejunctio*, *expositio sententia sua*, *rationis apta conclusio*, *præmunitio*, *similitudo*, *exemplum*, *digestio*, *distributio*, *interpellatio*, *interpellantis*

¹ Si quis sententiam *Ciceronis* velit sequi, non magnopere refragabitur *Fabius*: existimat tamen esse *figuram*, cum *variatur simplex enunciandi & indicandi ratio*. Turneb.

¹ *Nam quomodo.*] A tribus officiis oratoris ostendit orationem maxime

ornari illis luminibus, quæ à *Cicerone* ponuntur inter *figuras*, esse tamen *figuras* negat. quanquam inter *Ciceronem* & *Fabium* magis de *vocabulo* pugna est, quam de *re*, alter enim *vocabulum* fundit, alter *contrahit*. *Idem.*

lantis coërcitio, contentio, purgatio, lesio? ¹ Quid vero agit omnino eloquentia detractis amplificandi minuendique rationibus? Quarum prior desiderat illam plusquam dixeris significationem, id est ἐμφασις & superlationem veritatis, & trajectionem: hæc altera extenuationem, deprecationemque. ² Qui affectus erunt vel concitati detracta voce libera, effrenatiore iracundia, objurgatione, optatione, execratione? vel illi mitiores, nisi adjuvantur commendatione, conciliatione, ad hilaritatem impulsione? Quæ delectatio, aut quod mediocriter saltem docti hominis indicium, nisi alia repetitione, alia commoratione infigere: digredi à re, & redire ad propositum suum scierit: remove-re à se, in alium trajicere: quæ relinquenda, quæ contemnenda sint, judicare? Motus est in his orationis atque actus: quibus detractis jacet, & velut agitante corpus spiritu caret. Quæ cum adesse debent, tum disponenda atque varianda sunt, ut auditorem, quod in fidibus fieri videmus, omni sono mulceant. Verum ea plerunque recta sunt, nec se fingunt, sed confitentur. Admittunt autem (ut dixi) figuræ: quod vel ex proximo doceri potest. Quid enim tam commune, quam interrogare, vel percontari? Nam utroque utimur indifferenter, cum alterum noscendi, alterum arguendi gratia videatur adhiberi. At ea res utrocunque modo dicatur, etiam multiplex habet schema. Incipiamus enim ab iis quibus acrior ac vehementior fit probatio, quod primo loco posuimus. ³ Simplex est sic rogare,

Sed vos qui tandem? quibus aut venistis ab oris?

Figuratum autem, quoties non sciscitandi gratia assumitur, sed instandi: *Quid enim tuus ille Tubero, districtus in acie*
Phar-

¹ *Quid vero agit.*] Proprium est oratoris amplificare & minuire, ut docuit Fabius lib. 3. at plurima Ciceronis lumina ad eas pertinent virtutes. Idem.

² *Qui affectus.*] Affectus sunt duplices, πείδη & ἡδὴ. his conducit ratio ornamentorum à Cicero positorum. Idem

³ *Simplex est sic rogare.*] Græci, ut Alexander Numenius, duas interrogationis species ponunt, ἐρώτημα, id est interrogatum, & πύσμα, id est, *quæsitum.* priori satisfieri potest una responsione, posteriori non nisi pluribus. Idem.

Pharsalica gladius agebat? &, Quousque tandem abutere Catilina patientia nostra? &, Patere tua consilia non sentis? & totus denique hic locus. Quanto enim magis ardet, quam si diceretur, Diu abuteris patientia nostra: &, Patent tua consilia. Interrogamus etiam quod negari non possit: Dixitne tandem caussam C. Fidiculanus Falcula? At ubi respondendi difficilis est ratio, ut vulgo uti solemus, Quo modo? qui fieri potest? ¹ Aut invidiæ gratia, ut Medea apud Senecam, Quas peti terras jubes? Aut miserationis, ut Sinon apud Virgilium,

*Heu qua me tellus, inquit, qua me æquora possunt
Accipere?*

Aut instandi, & auferendæ dissimulationis: ut Asinius, *Audisne? furiosum, inquam, non inofficiosum testamentum reprehendimus.* Totum hoc plenum est varietatis: nam & indignationi convenit,

-- *Et quisquam numen Junonis adoret?*

Et admirationi,

-- *Quid non mortalia pectora cogis*

Auri sacra fames? ---

Est interim acrius imperandi genus,

Non arma expedient, totaque ex urbe sequentur?

Et ipsi nosmet rogamus: quale est illud Terentianum,

Quid igitur faciam?

Est aliqua etiam in respondendo figura, cum aliud interroganti, ad aliud, quia sic utiliùs sit, occurritur, tum augendi criminis gratia, ut testis in reum rogatus, an ab reo fustibus vapulasset, *Et innocens, inquit.* ³ Tum declinandi, quod est frequentissimum: *Quæro an occideris hominem, respondetur,*

¹ *Aut invidiæ gratia.] Erasmus quoque in Ecclesiaste, interrogationem ait esse maxime aptam affectibus exprimendis & augendis, ut miserationi, invidia, ira. Idem.*

² *Non inofficiosum test.] Inofficiosum testamentum est, quod minime factum est ex officio pietatis: ut cum à patre*

pretermissi sunt liberi. at furiosum est testamentum, quod est à furioso factum, qui testari non potest. Idem.

³ *Tum declinandi.] Hanc speciem appellat Alexander Num. ἀντιπροσώπων, quando adversus id quod opponitur, aliud objicimus ad defensionem. Idem.*

detur, *Latronem*. An fundum occupaveris, respondetur, *meum*. Ut confessionem præcedat defensio: ut apud Virgilium in *Bucolicis* dicenti,

Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum

Excipere insidiis? ---
occurritur,

An mihi cantando victus non redderet ille?

Cui est confinis dissimulatio, non alibi quam in risu posita, ideoque tractata suo loco. Nam ferio si fiat, pro confessione est. ¹Cæterum & interrogandi seipsum, & respondendi sibi, solent esse non ingratae vices: ut Cicero pro *Ligario*, *Apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui cum hoc sciret, tamen me antequam vidit, reipublica reddidit*. Aliter pro *Cælio* ficta interrogatio est. dicet aliquis, *Hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescentes?* & totus locus. Deinde, *Ego si quis iudices, hoc robore animi, atque hac indole virtutis ac continentiae fuit, &c.* ² Cui diversum est, cum alium rogaveris, non expectare, responsum, & statim subjicere: *Domus tibi deerat? at habebas. pecunia superabit? at egebas*. Quod schema quidam per ³ *subjectionem* vocant. Fit & comparatione: *Uter igitur facilius suæ sententiæ rationem redderet?* Et aliis modis tum brevius, tum latius, tum de una re, tum de pluribus. ⁴ Mire vero in caussis valet *presumptio*, quæ *ὑπολήψις* dicitur, cum id quod objici potest, occupamus. Id neque in aliis partibus parum est, & præcipue proœmio convenit. Sed quanquam generis unius, diversas tamen species habet. Est

¹ *Cæterum & inter.*] Cum nos interrogamus, & statim dicti cujusque rationem subjicimus, *ratiocinatio* vocatur à Cornificio, à Rufiniano vero *apophasis*, quæ quidem est species hujus interrogationis. *Idem*.

² *Cui diversum est.*] Hanc *interrogationem* appellant *Græci* *ὑποπόσει*, unde *Latini* verterunt per *subjectionem*, ut *Cornificius* lib. 4. Quod enim potest ab adversario dici, objicimus per in-

terrogationem, & solvimus. *Idem*.

³ *Subjectionem.*] Alii, *Suggestionem*.

⁴ *Mire vero, &c.*] Hanc figuram vocat *Alexander Numenius* *procatalepsin*, ac nonnulli quoque ex *Latinis*. habet locum in *proœmiis*: nam efficit exordium ex *hypolepsi*, ut ait *Hermogenes*. in aliis quoque partibus multum prodest, ac videtur (ut inquit *Rodolphus*) *efficere novum exordium*. *Turneb.*

¹ Est enim quædam *præmunitio*, qualis Ciceronis contra Q. Cæcilium, *quod ad accusandum descendat, qui semper defenderit.* Quædam *confessio*: ut pro Rabirio Posthumo, *quem sua quoque sententia reprehendendum fatetur, quod pecuniam regi crediderit.* Quædam *prædictio*: ut, *Dicam enim non augendi criminis gratia.* Quædam *emendatio*: ut, *Rogo ignoscatis mihi, si longius sum euectus.* Frequentissima *præparatio*, cum pluribus verbis, vel quare facturi quid simus, vel quare fecerimus, dici solet. Verborum quoque vis ac proprietas confirmatur vel præsumptione: *Quanquam illa non pœna, sed prohibitio sceleris fuit.* Aut reprehensione: *Cives, cives, inquam, si hoc eos appellari nomine fas est.* ² Affert aliquam fidem veritatis & *dubitatio*, cum simulamus quærere nos unde incipiendum, ubi desinendum, quid potissimum dicendum, an omnino dicendum sit: cujusmodi exemplis plena sunt omnia: sed unum interim sufficit, *Equidem quod ad me attinet, quo me veritam nescio. Negem fuisse infamiam iudicii corrupti? &c.* Hoc etiam in præteritum valet: nam & dubitasse nos fingimus. ³ A quo schemate non procul abest illa quæ dicitur *communicatio*, cum aut ipsos adversarios consulimus, ut Domitius Afer pro Cloantilla, *At illa nescit trepida quid liceat fœmina, quid conjugem deceat: forte vos in illa solitudine obvios casus miseræ mulieri obtulit: tu frater, vos paterni amici: quod consilium datis?* Aut cum iudicibus quasi deliberamus, quod est frequentissimum, *Quid suadetis? & Vos interrogo, quid tandem fieri oportuit?* ut Cato: *Cedo, si vos in eo loco essetis, quid aliud fecissetis?* Et alibi, *Communem rem agi putatote, ac vos huic rei præpositos esse.* ⁴ Sed nonnunquam communicantes aliquid

¹ Est enim quædam.] Rufinians hanc appellat *procatasceuen*, quando præparatione aliqua præmunimus locum duriorum, ut irrepamus in animos auditorum. *Idem.*

² Affert aliquam fidem.] *Dubitatio* non solum valet ad *veritatem*, ut inquit Erasim. sed etiam ad *affectum*. figura est cum habet quandam simulationem: ea

dicitur à quibusdam *ἀπορία* & *ἀγνοία*. *Idem.*

³ A quo schemate.] *Communicatio* ἀναγκωσις appellatur à Rufiniano. Valet autem imprimis ad probandum, quoniam ita causæ confidimus ut non dubitemus vel ab adversario vel à iudicibus petere consilium. *Idem.*

⁴ Sed nonnunquam, &c.] Hanc figuram

aliquid inexpectatum subjungimus, quod & per se schema est: ut in Verrem Cicero, *Quid deinde? quid censetis? furtum fortasse, aut prædam aliquam?* Deinde cum diu suspenderit judicum animos, subjecit quod multo esset improbius. Hoc Celsus ¹ *sustentationem* vocat. Est autem duplex: nam contra frequenter cum expectationem gravissimorum fecimus, ad aliquid quod sit leve, aut nullo modo criminofum, descendimus. Sed quia non tantum per communicationem fieri solet, *ἄγιδδξον* alii nominaverunt, id est *inopinatum*: Illis non accedo, qui schema esse existimant, etiam siquid nobis ipsis dicamus inexpectatum accidisse: ut Pollio, *Nunquam fore credidi, judices, ut reo Scauro, ne quid in ejus judicio gratia valeret precarer.* ² Pene idem fons est illius quam *permissionem* vocant, qui communicationis: cum aliqua ipsis iudicibus relinquimus æstimanda, aliqua nonnunquam adversariis quoque: ut Calvus Vatinius: *Perfrica frontem, & dic te digniorem qui prætor fieres, quam Catonem.*

³ Quæ vero sunt augendis affectibus accommodatæ figuræ, constant maxime *simulatione*. Namque & irasci nos, & gaudere, & timere, & admirari, & dolere, & indignari, & optare, quæque sunt similia his, fingimus. Inde sunt illa, *Liberatus sum. Respiravi. & Bene habet. & Quæ amentia est hæc? & O tempora, ô mores. O miserum me.* consumptis enim lacrymis infixus tamen pectori hæret dolor. &

-- Magna nunc hiscite terra.

⁴ Quod *exclamationem* quidam vocant, ponuntque inter figuras

ram appellat Rufinianus *ἄπροσδοξον*, alii, *ἄπροσδοξον* appellant & *ἄπροσδοξον*. id est, *inopinatum & inexpectatum*, quando quædam dicimus, deinde aliud præter opinionem inferimus. Idem.

1 *Sustentationem.*] Quasi verteret dictionem græcam *ἔπρωτον*, attamen *sustentatio* plerunque fit sine communicatione. Idem.

2 *Pene idem fons est.*] Rutilius hanc figuram appellat *epicopen*, sed suspicor

mendosum esse codicem, legendumque *epitropen*: sic enim vocatur à Rufiniano. fit autem plerunque per quandam *simulationem & ironiam*. Idem.

3 *Quæ vero sunt.*] Persequitur membra divisionis superioris. nam hætenus dixit de *figuris* quæ ad docendum valent, nunc de illis quæ ad movendum. ut oratoris officiis accommodet *figuras*. Idem.

4 *Quod exclamationem.*] Appellant Græci *ἐκφώνησιν*, Latini *exclamationem*. valet

guras orationis. Hæc quoties vera sunt, non sunt in ea forma de qua nunc loquimur. Assimulata, & arte composita, procul dubio *schemata* sunt existimanda. ¹ Quod idem dictum sit de oratione libera, quam ² Cornificius *licentiam* vocat, Græci *παρρησίαν*. Quid enim minus figuratum, quam vera libertas? Sed frequenter sub hac facie latet adulatio. Nam Cicero cum dicit pro Ligario, *Suscepto bello, Cæsar, gesto jam etiam ex parte magna, nulla vi coactus, consilio ac voluntate mea ad ea arma profectus sum, quæ erant contra te sumpta:* non solum ad utilitatem Ligarii respicit, sed magis laudare victoris clementiam non potest. In illa vero sententia, *Quid autem aliud egimus Tubero, nisi ut quod hic potest, nos possedimus?* admirabiliter utriusque partis facit bonam causam: sed hoc eum demeretur, cujus mala fuerat. ³ Illa adhuc audaciora, & majorum (ut Cicero existimat) laterum, fictiones personarum, quæ *ωροσωποποιίας* dicuntur. Mire namque cum variant orationem, tum excitant. His & adversariorum, cogitationes velut, secum loquentium protrahimus: quæ tamen ita demum à fide non abhorrent, si ea locutos finxerimus, quæ cogitasse eos non sit absurdum: & nostros cum aliis sermones, & aliorum inter se credibiliter introducimus: & *suadendo, objurgando, querendo, laudando, miserando*, personas idoneas damus. Quin deducere deos in hoc genere dicendi, & inferos excitare, concessum est. Urbes etiam populique vocem accipiunt. Ac sunt quidam qui has demum *ωροσωποποιίας* dicant, in quibus & corpora & verba fingimus. Sermones hominum assimilatos dicere

Διὰ λόγους

valet autem potissimum ad duos affectus, indignationem & miserationem. Idem. *Quod exclamationem quidam vocant, &c.* Vide Vossium Institut. Orator. lib. 5. pag. 416.

¹ Quod idem dictum sit de oratione libera, &c.] Male negat *παρρησίαν* inter *schemata* referri debere. Vide Vossium Institut. Orator. lib. 5. p. 414.

² Cornificius *licentiam*.] Vel ex hoc

loco colligere possumus rhetoricam ad Herennium esse *Cornificii*, non *Ciceronis*. Cic. enim *παρρησίαν* semper vertit *orationem liberam*, & *voce liberam*, in *perfecto oratore* & ad *Q. Fratrem. Cornificius* lib. 4. *licentiam*. Turneb.

³ Illa adhuc.] *Prosopopœiam* vertit *Rutilius*, *persona effictionem*: *Rufinianus* vero *deformationem* & *configurationem*: *Cornificius* l. 4. *conformationem*. Idem.

1 *Quam,*

Ἀλόγως malunt, ¹ quam, quod Latinorum quidam dixerunt, *sermocinationem*. Ego jam recepto more utrunque eodem modo, appellavi. Nam certe sermo fingi non potest, ut non personæ sermo fingatur. Sed in his quæ natura non permittit, hoc modo mollior fit figura: *Etenim si mecum patria, quæ mihi vita mea multo est charior, si cuncta Italia, si omnis respublica sic loquatur, M. Fulli quid agis? Illud audacius genus, Quæ tecum Catilina sic agit, & quodammodo tacita loquitur, Nullum jam aliquot annis facinus extitit, nisi per te.* ² Commode etiam aut nobis aliquas ante oculos esse rerum personarumve imagines fingimus, aut eadem adversariis aut iudicibus non accidere miramur: qualia sunt, *Videtur mihi, & Nonne videtur tibi?* Sed magna quædam vis eloquentiæ desideratur. Falsa enim & incredibilia natura necesse est aut magis moveant, quia supra vera sunt: aut pro vanis accipiantur, quia vera non sunt. Ut dicta autem quædam, ita scripta quoque fingi solent: ³ quod facit Asinius pro Liburnia, *Mater mea, quæ mihi tum charissima, tum dulcissima fuit, quæque mihi vixit, bisque eadem die mihi vitam dedit, & reliqua: deinde, exheres esto.* Hæc cum per se figura est, tum duplicatur, quoties, sicut in hac causa, ad imitationem alterius scripturæ componitur. Nam contra recitabatur testamentum, *P. Novanius Gallio, qui ego omnino meritissimo volo & debeo pro ejus animi in me summa voluntate, & adjectis deinceps aliis, heres esto.* ⁴ Incipit esse quodammodo παραδὴ, quod

nomen

¹ *Quam, quod Latinorum quidam, &c.]* Corfinicius tamen lib. 4. *dialogum* interpretatus est *sermocinationem*, quando quosdam verisimiliter loquentes inducimus. appellant alii Ἀλόγοις. Idem.

² *Commode etiam.]* Est etiam alia species *προσομοίαι*, quæ quadam simulatione imaginem quandam fingit: ut si diceres, *videtur mihi videre hominem in sep. tumultuantem ac sacrificantem*, & reliqua subderes. Idem.

³ *Quod facit Asinius.]* In hac scri-

ptura est imitatio illius formulæ quæ scribi solet in *testamentis*. nam qui heres instituitur, à testatore fere laudatur. adde quod *imitatio est scriptorum adversarii, quæ recitaverat in testamento.* Idem.

⁴ *Incipit esse.]* Suidas παραδὴν appellat, cum è *Tragœdia* sermo transfertur in *Comœdiam*: quo pacto *Aristophanes* pleraque carmina Euripidis ludendo usurpavit. Eodem quoque modo sermo factus ad alterius sermonis imitationem, dicitur *parodia*: vis tamen pendet

nomen ductum à canticis ad aliorum similitudinem modulatis, abusive etiam in versificatione ac sermonum imitatione servatur. Sed ¹ formas quoque fingimus sæpe: ut *famam* Virgilius: ut *voluptatem ac virtutem* (quemadmodum à ² Xenophonte traditur) Prodicus, ut mortem ac vitam, quas contententes in Satyra tradit Ennius. Est & incertæ personæ ficta oratio. *Hic aliquis*. &, *Dicat aliquis*. Est & jactus sine persona sermo, ³ *Hic Dolopum manus, hic seivus tendebat Achilles*. Quod fit mixtura figurarum, cum *εὐσωποποιία* accedit illa quæ est orationis per detractionem: detractum est enim quis diceret. ⁴ Vertitur enim interim *εὐσωποποιία* in speciem narrandi. Unde & apud historicos reperiuntur ⁵ obliquæ allocutiones: ut in T. Livii primo statim libro, *Urbes quoque, ut cætera, ex infimo nasci: deinde quas sua virtus ac dii juvent, magnas opes sibi, magnumque nomen facere*. ⁶ Aversus quoque à iudice sermo, qui dicitur *ἀποστροφή*, mire movet, sive adversarios invadimus, *Quid enim tuus ille Tubero in acie Pharsalica gladius agebat?* Sive ad invocationem aliquam convertimur, *Vos enim jam ego Albani tumuli atque luci*. Sive ad invidiosam implorationem, ⁷ *O leges Porcia, legesque Sempronia*. Sed illa quoque vocatur *aversio*, quæ

pendet à canticis quæ fiebant ad aliorum similitudinem. *Idem*.

¹ *Formas quoque fingimus.*] *Fingere formas* appellat Fab. quum rebus inanimatis tribuimus quasi quoddam corpus, ut animalia quædam efficere videamur. *Idem*.

² *Xenophonte.*] *Xenophon* refert Prodicum finxisse *voluptatem & virtutem* cum Hercule collocatis in solitudine, quarum altera ad fortitudinem invitaret, altera ad inertiam. *Idem*.

³ *Hic Dolopum manus.*] Hoc versu *Virgil.* est imitatus sermonem Trojanorum, Græcorum castra aspicientium. neque tamen sermonem hunc attribuit ulli personæ. *Idem*.

⁴ *Vertitur interim.*] Obliquæ allocutiones peculiare sunt historicis: itaque

Trogus apud *Justinum*, *Livium* & *Sallustium* reprehendit, quod illis rarius utantur. sunt autem cum narrationem continuat *historicus*, ita tamen ut videatur obiter inducere personam loquentem, cujus orationem imitatur. *Idem*.

⁵ *Obliquæ allocutiones.*] *Justin.* 1. 38. *Pompeius Trogus* in *Livio* & *Sallustio* reprehendit quod conciones directas pro sua oratione, pro obliquis operi suo inferenda historiae modum excesserint. *Pith.*

⁶ *Aversus à iudice sermo, qui dicitur ἀποστροφή.*] Imperfecte *Apostrophen* definit. Vide *Vossium Instit. Orator.* lib. 5. pag. 363.

⁷ *O leges.*] *Pro Sestio*, & *Act.* in *Verrem* 7.

I. Quæ

à proposita quæstione abducit audientem :

Non ego cum Danais Trojanam excindere gentem

Aulide juravi. ---

Quod fit & multis & variis figuris, cum aut aliud expectasse nos, aut majus aliquid timuisse simulamus, aut plus videri posse ignorantibus : ¹ quale est proœmium pro Cœlio. Illa vero (ut ait Cicero) sub oculos subjectio, tum fieri solet, cum res non gesta indicatur, sed ut sit gesta ostenditur : nec universa, sed per partes : quem locum proximo libro subjecimus evidentix : & Celsus hoc nomen isti figuræ dedit. ab aliis ² ὑποτύπωσις dicitur proposita quædam forma rerum ita expressa verbis, ut cerni potius videatur, quam audiri: *Ipse inflammatus scelere ac furore, in forum venit. ardebant oculi: toto ex ore crudelitas emicabat.* Nec solum quæ facta sint aut fiant, sed etiam quæ futura sint, aut futura fuerint, imaginamur. Mire tractat hæc Cicero pro Milone, quæ facturum fuerat Clodius si præturam invasisset. ³ Sed hæc quidem translatio temporum, quæ proprie μεταστάσεως dicitur, in Ἀγορεύσειν verecundior apud priores fuit. Proponerent enim talia, *Credite vos intueri*, ut Cicero, *Hæc quæ non vidistis oculis, animis cernere potestis.* Novi vero, & præcipue declamatores, audacius, nec mehercule sine motu quodam imaginantur : ⁴ ut Seneca in controversia, cujus summa est quod pater filium & novercam, inducente altero filio, in adulterio deprehensos occidit. *Duc, sequor: accipe hanc senilem manum, & quocunque vis imprime.* Et paulo post, *Aspice, inquit, quod diu non credidisti. Ego vero non video, nox oboritur, & crassa caligo.* Habet hæc

1. *Quale est proœmium pro Cœlio.*] Fingit enim initio crimen esse grave, cum iudicium fiat ludis publicis : deinde paulatim extenuat, ostenditque iudicium pendere ab adulterio Clodia. ita à magnitudine sceleris avocatur animos iudicum. Turneb.

2. ὑποτύπωσις.] Ab Alexandro Numenno & Aquila Romano διατύπωσις. Latine vertitur à quibusdam deformatio

& descriptio. Idem.

3. *Sed hæc quidem, &c.*] Alexander Numenius aliter accipit μεταστάσιν, quando scilicet à nobis alio rem transferimus. Quidam alius ex Latinis appellat μεταστάσιν, quum mutatur oratio à persona loquentis ad aliam personam. Fab. μεταστάσιν appellat translationem temporum ad imaginem futuri. Idem.

4. *Ut Seneca.*] Hæc declam. non extat.

hæc figura manifestius aliquid. Non enim narrari res, sed agi videtur. Locorum quoque dilucida & significans descriptio, eidem virtuti assignatur à quibusdam: alii ¹ τοπογραφίαν dicunt. Εἰρωνείαν inveni qui *dissimulationem* vocarent: quo nomine, quia parum totius hujus figuræ videntur vires ostendi, nimirum sicut in plerisque, Græca erimus appellatione contenti. ² Igitur εἰρωνεία quæ est *schema*, ab illa quæ est tropus, genere ipso nihil admodum distat: (in utroque enim *contrarium ei quod dicitur*, intelligendum est) species vero prudentius intuenti, diversas esse facile est deprehendere. Primum, quod tropus apertior est: & quanquam aliud dicit ac sentit, non tamen aliud simulat. Nam & omnia circa fere recta sunt: ut illud in Catilinam, *A quo repudiatus, ad sodalem tuum virum optimum M. Marcellum demigrasti*. In duobus demum verbis est ironia, ergo etiam brevior est tropus. At in figura, totius voluntatis fictio est, apparens magis quam confessâ: ut illic verba sint verbis diversa, hîc sermonis sensus voci: & tota interim causæ confirmatio, tum etiam vita universa, ironiam habere videtur, qualis est visa Socratis. Nam ideo dictus εἰρων, id est agens imperitum, & admirator aliorum tanquam sapientium: ut quemadmodum ἀληγορίαν facit continua μετὰ φροσύνη, sic hoc schema faciat troporum ille contextus. ³ Quædam vero genera hujus figuræ nullam cum tropis habent societatem: ut illa statim prima quæ dicitur à negando, quam nonnulli vocant ἀποφασίαν, *Non agam tecum jure summo, non dicam, quod forsi-*

tan

¹ Topographiam.] Servius libro primo Æneidos *topothesium* ponit & *topographiam*, appellatque *topographiam* descriptionem veri loci, *topothesium* vero descriptionem loci non veri, sed ficti. Idem.

² Igitur εἰρωνεία.] Ironia cum tropus est, est in paucioribus verbis: cum autem *figura* est, in verborum multorum continuatione, atque adeo in tota sententia. Idem.

³ Quædam vero.] Quam appellat Fab. *apophasin*. id est, *negationem*, appellat Alexander Num. *paralepsin*, cum scilicet fingimus aliquid nos omittere quod tamen dicimus. alioqui apud Rufinianum *apophasis* figura est qua interrogamus nos ipsos, statimque respondemus & rationem reddimus: aut cum ab aliis interrogati idem facimus. etenim *apophasis* significat *responsionem* & *sententiam* apud Græcos. Idem.

Septim.

tan obtinerem. & ; Quid ego istius decreta, quid rapinas, quid hereditatum possessiones datas, quid ereptas proferam? & ; Mitto illam primam libidinis injuriam. & ; Ne illa quidem testimonia recito, quæ dicta sunt de sestertiis ¹ septingentis millibus. & ; Possum dicere. Quibus generibus per totas interim quæstiones decurrimus. ut Cicero, Hoc ego si sic agerem tanquam mihi crimen esset diluendum, hæc pluribus dicerem. ² Εἰπαυεῖα est & cum similes imperantibus vel mittentibus sumus,

I sequere Italiam ventis.

³ Et cum ea quæ nolumus videri adversariis esse, concedimus eis. Id acrius fit cum eadem in nobis sunt, & in adversario non sunt:

--- Meque timoris

Argue tu Drance, quando tot cadis acervos
Teucrorum tua dextra dedit.

Quod idem contra valet, cum aut ea quæ à nobis absunt, aut etiam quæ in adversarios recidunt, quasi fateamur.

⁴ Me duce Dardanius Spartam expugnavit adulter.

Nec in personis tantum, sed & in rebus versatur hæc contraria dicendi quam quæ intelligi velis ratio, ⁵ ut totum pro Quint. Ligario proæmium, ⁶ & illæ elevationes, Videlicet, O dii boni.

Scilicet is superis labor est.

Et ille pro Oppio locus, O amorem mirum! O benevolentiam singularem! Non procul autem absunt ab hac simulatione tres inter se similes, Confessio nihil nocitura: qualis est, Ha-

bes

¹ Septingentis.] Sexcentis. Pith.

² Εἰπαυεῖα est & cum, &c.] Ironiæ species est epitrope, quum figurate aliquid concedimus, quod tamen factum nolumus. ea appellari potest permissio. Turneb.

³ Et cum ea.] Appellatur hæc species ebleuasmus. id est, subsannatio, cum personam aliquam vafra & amarulenta irrisione illudimus. Idem.

⁴ Me duce Davd.] Verba sunt Junonis adversus Venerem. Venus autem exci-

tarat Paridem ad Helenam rapiendam: ergo hæc verba recidunt in caput Veneris. Idem.

⁵ Ut totum pro Q. Ligario, &c.] Fabius hujus ironiæ divitiæ meminit lib. 4. quanquam Georgius Trapezuntius ironiam esse negat, & hac in re Fabium reprehendit. sed ipse fallitur. Idem.

⁶ Et illæ elevationes.] Hæc figura appellatur δεισιπυῖς, quæ habet elevationem personarum & rerum cura irrisione. Idem.

bes igitur Tubero quod est accusatori maxime optandum, confitentem reum. ¹ Et concessio, cum aliquid etiam iniquum vide-
mur causæ fiducia pati: Metum virgarum navarchus nobilissimæ
civitatis pretio redemit: humanum est. Et pro Cluentio de in-
vidia, Dominetur in concionibus, jaceat in judiciis. Tertia ² con-
sensio: ut pro eodem, *judicium esse corruptum*. Hæc eviden-
tior figura est, cum alicui rei assentimur quæ est futura pro
nobis: verum id accidere sine adversarii vitio non potest.
Quædam etiam velut laudamus, ut Cicero in Verrem circa
crimen ³ Apollonii Drepanitani, *Gaudeo etiam si quid ab eo
abstulisti: & abs te nihil rectius factum esse dico*. Interim auge-
mus crimina quæ ex facili aut diluere possumus, aut negare,
quod est frequentius, quam ut exemplum desideret. ⁴ In-
terim hoc ipso fidem detrahimus illis, quod sint tam gra-
via: ut pro Roscio Cicero, cum immanitatem parricidii,
quanquam per se manifestam, tamen etiam vi orationis ex-
aggerat. ⁵ *Ἀποσιώπησις*, quam idem Cicero *reticentiam*, Celsus
obtritentiam, nonnulli *interruptionem* appellant, & ipsa osten-
dit affectus vel iræ, ut,

Quos ego: sed motos præstat componere fluctus.

Vel sollicitudinis, & quasi religionis: *An hujus ille legis, quam
Clodius à se inventam gloriatur, mentionem facere ausus esset vivo
Milone, ne dicam consule? de nostrum enim omnium: non audeo
totum dicere*. Cui simile est in procæmio pro Ctesiphonte
Demosthenis. Vel alio transeundi gratia: *Communis autem,
Tamen si,*

¹ *Et concessio, &c.*] Hunc locum sic interpretatur Erasmus in Ecclesiaste: concessio est utilis, quæ nihil habet in se detrimenti, præterea cum aliquid concedimus alio sensu quam objicitur. Idem.

² *Consensio.*] Hanc appellat *permissio-*
nem Cornificius lib. 4. est autem admo-
dum vicina *confessione* & *consensione*.
Idem. *Consensio.*] Alii, *Confessio*.

³ *Apollonii Drepanitani.*] Sic appella-
batur à Drepano oppido Siciliae, qui locus
nomen habet à falce Saturni quæ in ea
loca decidit. *Truvel.*

⁴ *Interim hoc ipso.*] Quanquam regula est *amplificationis*, ne augeamus ante probationem, defensor tamen nonnunquam ex magnitudine sceleris objecti per *amplificationem* detrahit fidem statim initio: quemadmodum Cicero fecit auge-
ndo parricidium, ut ostenderet non esse
perpetratum à Roscio. Idem.

⁵ *Ἀποσιώπησις.*] Hæc figura est fi-
nitima *eclipsi*: hoc tam en differt, quod
ad affectum fere adhibetur, & plura sub-
ticet. eam videtur appellasse præcisionem
Cornificius. Idem.

Tametsi, ignoscite mihi, iudices. ¹ In quo est & illa (si tamen inter schemata numerari debet, cum aliis etiam pars causæ videatur) digressio: Abit enim causæ in laudes Cn. Pompeii. Id quod fieri etiam sine ἀποσιωπήσῃ potuit. Nam brevior illa, ut ait Cicero, à re digressio, plurimis fit modis. Sed hæc exempli gratia sufficient. ² Tum Cajus Varenus, is qui à familia Anchariana occisus est: hoc quaeso, iudices, diligenter attendite. Et pro Milone, Et aspexit me illis quidem oculis quibus tum solebat, cum omnibus omnia minabatur. ³ Est alia non quidem reticentia, quæ fit imperfecti sermonis, sed tamen præcisa velut ante legitimum finem oratio: ut illud, Nimis urgeo, commoveri videtur adolescens. &, Quid plura? ipsum adolescentem dicere audistis. ⁴ Imitatio morum alienorum, quæ ἰδοποιία, vel ut alii malunt, μιμησις dicitur, jam ⁵ inter leviores affectus numerari potest. Est enim posita fere in eludendo: sed versatur & in factis, & in dictis. In factis, quod est ὑποτυπώσῃ vicinum. In dictis, quale est apud Terentium,

⁶ At ego nesciebam quorsum tu ires. Parvula

Hinc est abrepta, eduxit mater pro sua,

Soror dicta est: cupio abducere ut reddam suis.

Sed nostrorum quoque dictorum factorumque similis imitatio est per relationem, nisi quod frequentius asseverat quam eludit:

¹ In quo est & illa.] Est interdum quoque digressio pertinens ad aposiopesein, ut in oratione pro Cornelio Balbo de commendatione Pompeii. fit autem dupliciter digressio citra aposiopesein: fit enim interdum prolixius, interdum brevius, ut docet Cic. in Oratore. Idem.

² Tum Cajus Varenus à fam. Anchariana.] Vide Turneb. lib. 17. Advers. c. 24.

³ Est alia non quidem, &c.] Hanc nonnulli proprio nomine appellant præcisionem, quando abscindimus sermonem. Turneb.

⁴ Imitatio morum alienorum.] Alexander Numenius ac nonnulli auctores Latini aliter accipiunt ethopziam, quam etiam Rutilius appellat ethologiam, nimirum cum inducimus personam ali-

quam loquentem, cujus mores & sermones verisimiliter exprimimus. sed hanc speciem subjicit Fab. prosopozia. Appellat autem hic ethopziam, imitationem morum tum in dictis tum in factis, ut tamen non inducatur persona loquens. Idem.

⁵ Inter leviores affectus.] Nam leviores affectus appellantur ἥδη, quique affectus sunt naturales: quemadmodum accidentales & majores sunt illi affectus qui dicuntur πῶδη. Idem.

⁶ At ego nesciebam.] Verba sunt Phædræ, repetentis ea quæ dicta sunt à Thaidæ: atque ita verba ejus imitatur. Idem. At ego nesciebam.] In Eunuch. Act. 1. sc. 2.

I Hinc

eludit: *Dicebam habere eos actorem Quin. Cacilium.* Sunt & illa jucunda, & ad commendationem cum varietate, tum etiam ipsa natura plurimum profunt, quæ simplicem quandam, & non præparatam ostendendo orationem, minus nos suspectos judici faciunt. ¹ Hinc est quasi pœnitentia dicti: ut pro Cœlio: *Sed quid ego ita gravem personam introduxi?* Et quibus utimur vulgo, *Imprudens incidi.* Vel cum quærere nos quid dicamus fingimus. *Quid reliquum est?* & *Num quid omisi?* Et cum ibidem in Verrem ait Cicero, *Unum etiam mihi reliquum hujusmodi crimen est.* & *Aliud ex alio succurrit mihi.* ² Unde etiam venusti transitus fiunt: non quia transitus ipse sit schema: ut Cicero narrato Pisonis exemplo, qui anulum sibi cudi ab aurifice in tribunali suo jusserat, velut hoc in memoriam adductus, adjecit; Hic modo me commonuit Pisonis anulus, quod totum effluerat, ³ quam multis istum putatis hominibus honestis de digitis annulos aureos abstulisse? Et cum aliqua velut ignoramus, *Sed earum rerum artificem, quem? quemnam?* recte admones, Polycletum esse dicebant. Quod quidem non in hoc tantum valet. Quibusdam enim dum aliud agere videmur, aliud efficimus: sicut hic Cicero consequitur, ⁴ ne cum morbum in signis atque tabulis objiciat Verri, ipse quoque earum rerum studiosus esse credatur. ⁵ Et Demosthenes jurando per interfectos in Marathone & Salamine, id agit, ut minore invidia cladis apud Cheroneam acceptæ laboret.

Faciunt

¹ *Hinc est quasi pœnit.*] Hanc figuram appellat Rutilius *metanœam*, quæ species est *correctionis*, qua nos reprehendimus. *Turneb.*

² *Unde etiam.*] *Transitus* per se (ut existimat Fab.) *figura* non est, nisi cum illi aliud schema additur, ut *correctio*, *dubitatio*, *pœnitentia*. *Idem.*

³ *Quam multis istum, &c.*] *Romani* nobiles in digitis annulos gestabant. hinc sunt (ut inquit Plinius) *trimodia illa annulorum quæ castis ad Cannas Romanis Carthaginem misit Annibal.* *Idem.*

⁴ *Ne cum morbum in signis, &c.*] Cic. ut significaret maximam cupiditatem Verri, non vocavit *studium*, non *cupiditatem*, sed *morbum*, ad amplificationem. *Idem.*

⁵ *Et Demosthenes.*] Ad Cheroneam urbem Bœotix *Philippus* Macedonum rex superavit *Athenienses*: ex eo prælio *Demosthenes* abjecto clypeo profugit. *Miltiades* autem in *Marathone* campo Atticæ regionis superavit exercitum *Darii* regis *Perfarum*. *Themistocles* in *Salamino* feto profligavit exercitum *Xerxis*. *Idem.*

Faciunt illa quoque jucundam orationem, aliqua mentione habita differre, & deponere apud memoriam iudicis, & reposcere quæ depofueris, & separare quædam schemate aliquo: (¹ non enim est ipsa per se iteratio schema,) & excipere aliqua, & dare actioni varios velut vultus. Gaudent enim res varietate: & sicut oculi diversarum aspectu rerum magis detinentur; ita semper animis præstant in quod se velut novum intendant.

² Est emphasis etiam inter figuras, cum ex aliquo dicto latens aliquid eruitur: ut apud Virgilium,

Non licuit thalami expertem sine crimine vitam

Degere more fera? -----

Quanquam enim de matrimonio queritur Dido, tamen huc erupit ejus affectus, ut sine thalamis vitam non hominum putet, sed ferarum. ³ Aliud apud Ovidium genus apud quem & Myrrha nutrici amorem patris sic confitetur,

O dixit, felicem conjuge matrem.

⁴ Huic vel confinis, vel eadem est, qua nunc utimur plurimum: Jam enim ad id genus, quod & frequentissimum est, & expectari maxime credo, veniendum est: in quo per quandam suspicionem, quod non dicimus, accipi volumus: ⁵ non utique contrarium, ut in *ειρωνεία*, sed aliud latens, & auditori quasi inveniendum: quod, ut supra ostendi, jam fere solum schema à nostris vocatur, & unde controversiæ figuratæ

¹ *Non enim est ipsa, &c.*] Videtur esse *separatio*, quædam *sejunctio*, cum res aliquas, quæ *conjunctæ* videntur, proponimus, deinde *separamus*: ita cum accedimus ad *separationem*, iteramus. huic finitima est *paradiastole*, quæ res finitimas solet distinguere. *Idem.*

² *Est emphasis.*] Figura hæc (ut inquit Erasmus in Eccl.) valet ad *dignitatem* orationis, ad *acrimoniam* & *affectum*. huic subjecit Fabius lib. 8. *apostrophen*. nunc autem de altera tantum parte loquitur quæ *plus intelligit quam dicit*. *Idem.*

³ *Aliud apud Ovidium.*] *Myrrha*, ut fabulantur poëta, patrem Cypriorum regem amavit, cum eoque rem habuit, ac

demus est mutata in *arbusculam*. *Idem.*

⁴ *Huic vel confinis.*] Hic totus locus translatus est ex tractatione *Dionysii Halicarnassæ*, qua agit de *schematibus*. id est, de *figuratis controversiis*. Angustius tamen tractat *Fab.* quam *Dionysius*. nam *Dionysius* ponit etiam *figuratas controversias* per contrarium. admittere videtur duntaxat *Fabius* eas quæ fiunt ex *obliquo* & *suspitione*, aut interdum quæ fiunt *per colorem*. *Idem.*

⁵ *Non utique contrarium.*] Nam si *figurata est controversia per contrarium*, *ironia* subijci debet, non *emphasis*. ait enim antea, in *ironia* interdum esse totam causæ confirmationem. *Idem.*

I Nam

figuratae dicuntur. Ejus triplex usus est: Unus, si dicere palam parum tutum est. Alter, si non decet. Tertius, qui venustatis modo gratia adhibetur, & ipsa novitate ac varietate magis quam si relatio sit recta, delectat. Ex his quod est primum, frequens in scholis est. Nam & actiones deponentium imperium tyrannorum, & post civile bellum senatusconsulta finguntur, & capitale est objicere antea-cta: ut quod in foro non expedit, illic nec liceat. Sed schematum conditio non eadem est. Quamlibet enim apertum, quod modo & aliter intelligi possit, in illos tyrannos bene dixeris, quia periculum tantum, non etiam offensa vitatur. Quod si ambiguitate sententiae possit eludi, nemo non illi furto favet. Vera negotia nunquam adhuc habuerunt hanc silentii necessitatem, sed aliam huic similem: verum multo ad agendum difficiliorem, cum personae potentes obstant, sine quarum reprehensione teneri causa non possit. ¹ Ideoque hoc parcus & circumspectius faciendum: quia nihil interest quomodo offendas: & aperta figura perdit hoc ipsum, quod figura est. ² Ideoque à quibusdam tota res repudiatur, sive intelligatur, sive non. Sed licet modum adhibere: In primis, ne sint manifestae. Non erunt autem, si non ex verbis dubiis & quasi duplicibus petentur: qualis est in suspecta nuru, ³ *Duxi uxorem, quae patri placuit.* Aut, quod est multo ineptius, compositionibus ambiguis: ut illa controversia, in qua infamis amore virginis filiae pater raptam eam interrogat à quo vitiata sit, *Quis te, inquit, rapuit?*

¹ Nam & actiones.] Thema est declamatorium in hanc sententiam, quod tyrannus imperium deponat, addita stipulatione ut antea-cta objicere sit capitale. quae est lex Amnestiae. Idem.

² Ideoque hoc parcus.] Quia in hac conditione potes aperte personas offendere, non videtur figura opus, cum offendere possis citra figuram: alioqui si figura uti velis, parce id faciendum est. si enim continuando figura aptior fieret,

figuræ nomen amitteret. Idem.

³ Ideoque à quibusdam.] Si figura (ait Dionysius) intelligitur, non est melior simplici oratione: si non intelligitur, perditur. Sed hoc demum refutat Dionysius. Idem.

⁴ Duxi uxorem.] Dicit uxorem maritus, ducit etiam meretricem leno ad scortatorem: unde perductor appellatur. Præterea duxerat uxorem vel ex voluntate patris, vel quam pater amabat. Idem.

rapuit? ¹ Tu pater nescis? ² Res ipsæ perducant iudicem ad suspicionem, & amoliamur cætera, ut hoc solum supersit, in quo multum etiam affectus juvant, & interrupta silentio dictio, & cunctationes. Sic enim fiet, ut iudex quærat illud nescio quid, quod ipse fortasse non crederet si audiret: & ei quod à se inventum existimat, credet. Sed ne si optimæ quidem sint, esse debent frequentes. Nam densitate ipsa figuræ aperiuntur, nec offensæ minus habent, sed auctoritatis. ³ Nec pudor videtur quod non palam objicias, sed diffidentia. In summa, sic maxime iudex credit figuris, si nos putat nolle dicere. Equidem quandoque & in personas incidi tales, & in rem quoque (quod est magis rarum) quæ obtineri nisi hac arte non posset. ⁴ Ream tuebar, quæ subiecisse dicebatur marito testamentum, & dicebatur chirographum marito expirante hæredibus dedisse, & verum erat. Nam quia per leges institui uxor non poterat hæres, id fuerat actum, ut ad eam bona ⁵ per hoc tacitum fideicommissum pervenirent. Et caput quidem veri facile erat si hoc diceremus palam: sed peribat hæreditas. Ita ergo fuit nobis agendum, ut iudices illud intelligerent factum, delatores non possent apprehendere ut dictum: & contigit utrunque. Quod non inferuissem, veritus opinionem jactantia,

¹ Tu pater nescis?] Vel quasi raptorem filia suæ pater non debeat ignorare, vel quasi etiam ipse rapuerit & vitiaverit. Idem.

² Res ipsæ perducant.] Cum per figuram dicemus suspiciose, ita oblique rem persequamur, ut ipso orationis ductu sensum ad rei intellectum perveniat iudex. addi debent interruptiones & cunctationes, ut videamur nolle dicere. sic enim erit præstantior figura. Idem.

³ Nec pudor.] Figura uti videmur propter quandam pudorem & verecundiam: at cum crebræ sunt figuræ, existimat iudex nos non audere rem proloqui, propter diffidentiam, atque ita oratio amittit auctoritatem & probabilitatem. Idem.

⁴ Ream tuebar, &c.] Subjicere testamentum, est, falsum pro vero supponere: quod qui facit, damnatur lege Cornelia testamentaria. hanc igitur partem existimemus negatam, ac putemus hæredes qui scripti testamento fuerant, chirographum dedisse quo pollicebantur se reddituros mulieri hæreditatem. itaque contractus erat quidam non absimilis fideicommissio: si tamen fideicommissum fuisset, res non valuisset. Idem.

⁵ Per hoc tacitum fid.] Nam verum fideicommissum fit per interpositionem verborum, quando instituimus hæredem, petimusque ut adiverit hæreditatem, eam restituat fideicommissario. Idem.

I Cum

tia, nisi probare voluissem, in foro quoque esse his figuris locum. Quædam etiam quæ probare non possis figura potius spargenda sunt. Hæret enim nonnunquam telum istud occultum, & hoc ipso quod non apparet, eximi non potest. At si idem dicas palam, & defenditur, & probandum est. ¹ Cum autem obstat nobis *personæ reverentia* (quod secundum posuimus genus) tanto cautius dicendum est, quanto validius bonos inhibet pudor, quam metus. Hic vero tegere nos iudex quod sciamus, & verba vi quadam veritatis erumpentia credat coercere. Nam quanto minus aut ipsi in quos dicimus, aut iudices, aut assistentes oderint hanc maledicendi lasciviam, si nolle nos credant? ² Aut quid interest quo modo dicatur, cum & res & animus intelligitur? Quid denique dicendo proficimus, nisi ut palam sit nos facere, quod ipsi sciamus non esse faciendum? ³ Atqui præcipue prima, quibus præcipere cœperam, tempora hoc vitio laborarunt. Dicebant enim libenter tales controversias, quæ difficultatis gratia placent, cum sint multo faciliores. Nam rectum genus approbari nisi maximis viribus non potest: hæc diverticula & anfractus suffugia sunt infirmitatis: ut qui cursu parum valent, flexu eludunt: cum hæc quæ affectatur ratio sententiarum, non procul à ratione jocandi abhorreat. ⁴ Adjuvat etiam quod auditor gaudet intelligere, & favet ingenio suo, & alio dicente se laudat. ⁵ Itaque non solum

si per-

¹ *Cum autem obstat.*] Est etiam utendum *figura*, quando non decet palam dicere propter *personæ reverentiam*. *figura* enim efficit *pudorem*, quo movetur *honesta persona*: *apta oratio* efficit *metum*, quo minus *honesti homines* moventur. *Idem.*

² *Aut quid interest.*] Locus est admodum abruptus, ut aliquid deesse videatur. loquitur enim de his qui nimis frequenter utuntur *figuris*, quod vitiosum existimat. Quod autem sit hic sensus, apparet ex sequentibus. *Idem.*

³ *Atqui præcipue.*] Prima tempora quibus præcepit vocat, aut quibus est

primum professus *rhetoricam*, aut quibus scripsit *lib. de causis corruptæ eloquentiæ*: illis enim temporibus nimis erat usus *figurarum*. *Idem.*

⁴ *Adjuvat etiam.*] Hac impelluntur causa nonnulli ut *figuris* utantur, quia gratius est hoc dicendi genus *auditoribus*. nam cum *auditor* intellexit suspicionem, favet inventioni suæ & suo ingenio. *Idem.*

⁵ *Itaque non solum.*] Utebantur *figuris* non solum quum erat *persona honesta*, quæ postularet *reverentiam*, sed etiam cum erat *persona nefaria*. *Idem.*

si persona obstaret recte orationi (quo in genere sapius modo quam figuris opus est) decurrebant ad schemata, sed faciebant illis locum etiam ubi personæ inutiles ac nefariæ essent: *ut si pater qui infamem in matrem filium secreto occidisset, reus male tractationis, jacularetur in uxorem obliquis sententiis.*¹ Nam quid impurius quam retinuisse talem? Quid porro tam contrarium, quam eum qui accusetur, quia summum nefas suspicatus de uxore videatur, confirmare id ipsa defensione quod diluendum est? At si iudicum fumerent animum, scirent quam ejusmodi actionem laturi non fuissent: multoque etiam minus, cum in parentes abominanda crimina spargerentur. Et quatinus huc incidimus, paulo plus scholis demus. Nam & in his educatur orator: ² & in eo, quo modo declametur, positum est etiam quo modo agatur. Dicendum ergo de iis quoque in quibus non asperfas figuras, ³ sed palam contrarias causæ plerique fecerunt. ⁴ Tyrannidis affectatæ damnatus torqueatur, ut conscios indicet: accusator ejus optet quod volet. Patrem qui accusavit, optat ne is torqueatur. pater ei contradicit. Nemo se tenuit agens pro patre, quin figuras in filium faceret, tanquam illum conscium pater in tormentis esset nominaturus. Quo quid stultius? Nam cum hoc iudices intellexerint, aut non torquebitur cum ideo torqueri velit: aut torto non credetur. At credibile est hoc eum velle fortasse. Dissimulet ergo, ut efficiat. ⁵ Sed nobis (declamatoribus dico)

¹ *Nam quid impurius.] De hoc themate scripta est declamatio à Fabio, quam Valla existimat divinam & admirabilem. cum autem maritus accusetur mala tractationis, diluere id debet. at si fingeret uxorem obliquis sententiis, id confirmaret per suspicionem. Idem.*

² *Et in eo, quo modo, &c.] Sensus est, si quis bene declamaverit, & ad veritatem, idem etiam optime causas egerit. quod igitur dixerit de declamatione, idem pertinebit ad institutionem oratoris. Idem.*

³ *Sed palam contrarias.] Dionysius tamen existimat figuræ quoddam genus esse per contrarium, quod videtur Fab. reprehendere, aut saltem notare ejus usum, quia declamatores perperam eo utebantur. Idem.*

⁴ *Tyrannidis affectatæ, &c.] In hoc est figura, quia quanquam petit, ut torqueatur, alio est animo, sed ita indicat filium esse tyrannidis conscium. est igitur figura à contrario. Idem.*

⁵ *Sed nobis.] Alia est hypophora, qua declamatores tventur suam figuram. quibus*

dico) quid proderit hoc intellexisse, nisi dixerimus? Ergo si vere ageretur, similiter consilium illud latens prodidissimus? Quid si neque utique verum est, & habere alias hic damnatus contradicendi causas potest, vel quod legem conservandam putet, vel quod nolit accusatori debere beneficium, vel (quod ego maxime sequerer) ut se innocentem in tormentis esse ¹ prætendat? ² Quare ne illud quidem semper succurret sic dicentibus, *Patrocinium hoc voluit, qui controversiam finxit.* Fortasse enim noluit: sed esto, voluerit: continuone si ille stulte cogitavit, nobis quoque stulte dicendum est? At ego in causis agendis frequenter non puto intuendum quid litigator velit. ³ Est & ille in hoc genere frequens error, ut putent aliud quosdam dicere, aliud velle: præcipue cum in themate est, aliquem ut sibi mori liceat postulare: ut in illa controversia, *Qui aliquando fortiter fecerat, & alio bello petierat* ⁴ *ut militia vacaret ex lege, quod quinquagenarius esset, adversante filio ire in aciem coactus deseruit.* Filius qui fortiter eodem prælio fecerat, incolumitatem ejus optat: contradicit pater. Non enim, inquiunt, mori vult, sed invidiam filio facere. Equidem rideo, quod illi sic timent tanquam ipsi morituri, & in consilium suos metus ferunt, obliti tot exemplorum circa voluntariam mortem, causarum quoque quas habet factus ex viro forti desertor. Sed de una controversia loqui supervacuum est. ⁵ Ego in

univer-

bus respondet Fabius in veris causis occultandum esse hoc consilium, ac perinde idem faciendum in declamatione. Idem.

¹ Prætendat.] Prætendat. Pith.

² Quare ne illud.] Alia est declamatorum objectio. sic enim dicunt, *At ille qui defenditur, hoc modo se defendi vult:* Fabius respondet non esse per omnia litigatoribus obtemperandum. nam & Cicero Cluentium aliter defendit, quam Cluentius velle. Turneb.

³ Est & ille in hoc, &c.] Hoc quoque genus referri debet ad figuram ex con-

trario ductam, cum aliud dicimus & aliud volumus. Idem.

⁴ Ut militia vacaret.] Ex lege militari quinquagenarius vacationem obtinet, ut ex lege civili sexagenarius vacationem à muneribus civilibus, inde dicuntur senes deponant. Idem.

⁵ Ego in universum, &c.] Prævaricari hic appellat Fabius, à vero dicendi genere deflectere. fortasse etiam ad id alludit, quod defensor idem sentit cum accusatore. nam filius petit ne pater moriatur, idem quoque pater petit, quod attinet ad voluntatem. Idem.

T t 5

I Nam

universum neque oratoris puto esse unquam prævaricari, neque litem intelligo, in qua pars utraque idem velit: neque tam stultum quenquam, qui si vivere velit, mortem potius male petat, quam omnino non petat. Non tamen nego esse controversias huiusmodi figuratas: ut illa, *Reus parricidii, quod fratrem occidisset, damnatum iri videbatur. Pater pro testimonio dixit eum se iubente fecisse: absolutum abdicat.* ¹ Nam neque in totum filio parcit, nec quod priore iudicio affirmavit, mutare palam potest, & ut non durat ultra pœnam abdicationis, ita abdicat tamen: & ² obliqua figura in patre plus facit quam licet, in filio minus. Ut autem nemo contra id quod vult dicit, ita potest melius aliquid velle quam dicit: quomodo ille abdicatus, qui à patre ut filium expositum & ab eo educatum ³ solutis alimentis recipiat postulat, revocari fortasse mavult, non tamen quod petit, non vult. ⁴ Est latens & illa significatio: qua cum jus asperius petitur à iudice, fit ei tamen spes aliqua, clementiæ non palam, ne paciscamur, sed per quandam credibilem suspensionem, ut in multis controversiis, sed in hac quoque: *Raptor nisi intra trigesimalium diem, & raptæ patrem, & suum exoraverit, pereat.* Qui exorato raptæ patre suum non exorat, agit cum eo dementiæ. Nam si permittat hic pater, lis tollitur: si nullam spem faciat, ut non demens, crudelis certe videatur, & à se iudicem avertat. ⁵ Latro igitur optime, *Occidet ergo, si potero. Remissius, & pro suo ingenio pater Gallio, Dura anime hodie, dura: heri fortior fuisti.* Confinia sunt his celebrata

¹ Nam neque in totum.] Explicat rationem figuræ Fabius. *abdicatio enim fit ab aliquam causam.* videtur autem abdicatus à patre propter interfectum fratrem, & tamen liberatus fuerat testimonio patris. Est igitur necessarium ut pater afferat figuram. Idem.

² Obliqua.] Alii, *Alioqui.*

³ Solutis alimentis.] Nam lex erat ut liceret expositum filium recipere, dummodo alimenta solverentur nutritio. Turnebus.

⁴ Est latens & illa significatio, qua, &c.] Species etiam est figura, quando quæ duriora sunt, blanditiis verborum & lenitate mitigamus. hanc speciem appellant Græci *Ἐφημισμός*. quanquam & *euphemismus* appellatur, cum dicimus *boni omnis causa.* Idem.

⁵ Latro igitur optime.] Exemplum est ductum ex oratione *Portii Latronis*, declamatoris insignis, in quo vix deprehendas figuram, propterea quod oratio illa desideratur. Idem.

¹ Nam

brata apud Græcos schemata, per quæ res asperas mollius significant. ¹ Nam Themistocles suasisse existimatur Atheniensibus, ut urbem apud deos ² deponerent: quia durum erat dicere, ut relinquerent. ³ & qui victorias aureas in usum belli conflare volebat, ita declinavit, victoriis utendum esse. Totum autem allegoriæ simile est, aliud dicere, aliud intelligi velle. Quæsitum etiam est quomodo responderi contra figuras oporteret. Et quidem semper ex diverso aperiendas putaverunt, sicut latentia vitia rescinduntur. Idque sane frequentissime faciendum est, aliter enim dilui objecta non possunt, utique cum quæstio in eo consistit, quod figuræ petunt. At cum maledicta sunt tantum, non intelligere interrim bonæ conscientiæ est. Atque etiam cum fuerint crebriores figuræ, quam ut dissimulari possint, postulandum est, ut illud nescio quid quod adversarii obliquis sententiis significare voluerint, si fiducia sit, objiciant palam: aut certe non exigant, ut quod ipsi non audent dicere, id iudices non modo intelligant, sed etiam credant. ⁴ Utilis etiam aliquando dissimulatio est, ut in eo (nota enim fabula est) qui cum esset contra eum dictum, *Jura per patroni tui cineres, paratum se esse respondit*: & iudex conditione usus est, clamante multum advocato, schemata de rerum natura tolli, ut protinus etiam præceptum sit, ejusmodi figuris utendum temere non esse. Tertium est genus, in quo sola melius dicendi petitur occasio: ideoque id Cicero non putat esse positum in contentione. Tale est illud, quo idem utitur in Clodium, *Quibus iste,*
qui

¹ Nam Themistocles.] Cum Xerxes in Atticam veniret, Themistocles Atheniensibus suasit ut relicta urbe se navibus committerent: sed rem ita declinavit, ut urbem relinquerent *dis asservandam more depositi*. Idem.

² Deponerent.] Herod. lib. 7. *ἠδὲ καὶ τὴν πόλιν ἐπέθηκεν ἐπὶ τὴν θάλασσαν.*

³ Et qui victorias aureas.] Simulachra victoriæ fiebant ex auro. suadebat igitur

aliquis ut ex victoriæ statua conficerentur pecuniæ ad usum belli. sed enim qui victorias destruit, videtur verbo ominoso protendere civitati cladem: quocirca hoc molliendum fuit aliqua figura. Turneb.

⁴ Utilis etiam.] Seneca in declamationibus hujus rei meminit. hoc enim factum esse dicit ab *Alburtio*, qui hanc obtulerat conditionem *Aruntio*, quam & ille accepit. Idem.

¹ qui omnia sacrificia nosset, facile ab se deos placari posse arbitrabatur. Ironia quoque in hoc genere materiæ frequentissima est. Sed eruditissimum longe, si per aliam rem alia inducatur: ut cum adversus tyrannum qui sub pacto abolitionis dominationem deposuerat, ait competitor, *Mihi in te dicere non licet, tu in me dic, & potes: 2 Nuper te volui occidere.* Frequens illud est, nec magnopere captandum: quod petitur à jurejurando: ut pro exhæredato, ³ *Ita mihi contingat hærede filio mori.* Nam & in totum jurare, nisi ubi necesse est, gravi viro parum convenit: & est à Seneca dictum eleganter, *non patronorum hoc esse, sed testium.* Nec meretur fidem, qui sententiolæ gratia jurat: nisi si potest tam bene quam Demosthenes, ut supra dixi. Levissimum autem longe genus ex verbo, etiamsi est apud Ciceronem in Clodium, *Præsertim quam omnes amicam omnium potius quam cujusquam inimicam putaverunt.* ⁴ Comparationem equidem video figuram non esse, cum sit interim probationis, interim etiam causæ genus: & sit talis ejus forma, qualis est pro Murena, *Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas: ille, ut quo contendit, mature cum exercitu perveniat. Te Gallorum, illum buccinarum eantus excitat, & cætera.* ⁵ Nescio an orationis potius quam sententiæ sit. Id enim solum mutatur, quod non universa universis, sed singula singulis opponuntur. Et Celsus tamen,

¹ *Qui omnia sacrificia nosset.*] Hoc ait, propterea quod Clodius ingressus erat in opertum Bonæ Deæ, quod non licebat viris. Unde fingit Cic. peritum esse sacrificiorum. Idem.

² *Nuper te volui occidere.*] Figura est in eo, quod accipi potest vox tyrannica, qua occidere tyrannus volebat civem privatum, accipi potest etiam oblique, quod dici non poterat aperte, quasi competitor voluerit nuper occidere tyrannum. Idem.

³ *Ita mihi contingat, &c.*] Patronus hoc jurejurando significat malam fuisse exhæredationem & impiam, quoniam optat filium hæredem. sic enim exhæreda-

tionem averfatur. Idem.

⁴ *Comparationem equidem.*] Duplex est comparatio: quædam enim ad argumenta refertur, de qua dixit lib. 5. quædam ad genus causæ, unde causa comparativa dicitur à Fab. lib. 3. Fabius autem comparationem non putat esse schema, Cic. existimavit in lib. de Oratore, & Rutilius. Idem.

⁵ *Nescio an.*] Ab aliis duæ figuræ sunt comparationis. altera enim ponitur in re, quam appellant σύγκρισις: altera ponitur in verbo, quam appellant ἀντιθέσις. Rutilius tamen antitheton ponit in verbo & in re. Idem.

men, & non negligens auctor Visellius in hac eam parte posuerunt. Rutilius quidem Lupus in utroque genere, idque ἀντίθετον vocat. Præter illa vero quæ Cicero inter lumina posuit sententiarum, multa alia & idem Rutilius Gorgiam secutus, non illum Leontinum, sed alium sui temporis, cuius quatuor libros in unum suum transtulit, & Celsus videlicet Rutilio accedens, posuerunt *schemata*. ¹ *Consummationem*, quam Græcus ἀπαγγελῶ vocat, cum plura argumenta ad unum effectum deducuntur. *Consequens*, ille ἐπακολούθησιν, de quo nōs in argumentis diximus. *Collectionem*, qui apud illum est συλλογισμός. *Minas*, id est κατὰ πλῆξιν. *Exhortationem*, ἐπιχειρήσιν. Quorum nihil non rectum est, nisi cum aliquam ex his, de quibus locuti sumus, figuram accipit. Præter hæc Celsus, excludere, asseverare, detrectare, excitare iudicem, proverbii uti, & versibus, & joco, & invidia, & invocatione, intendere crimen, quod est δεινώσιν, adulari, ignoscere, fastidire, admonere, fatiscere, precari, corripere, figuras putat. *Partitionem* quoque, & propositiōnem, & divisionem, & ² rerum duarum cognationem, quod est ut idem valeant quæ videntur esse diversa, ut non is demum sit veneficus, qui vitam abstulit data potione, sed etiam qui mentem: quod est in parte finitionis. Rutilius sive Gorgias, ³ ἀναγκασίον, ἀνάμνησιν, ἀνθυποφοράν, ἀντίρρησιν, ἐπιχειρήσιν, ἀποκρίσιν, quod est dicere quid fieri oportuerit, deinde quid factum sit: ἐναντιότησιν unde sint enthymemata κατ' αἰτίαν: μεταλήψιν etiam quo statu Hermagoras utitur. Visellius quam paucissimas facit figuras, facit ἐνθύμημα tamen, quod *commentum* vocat: & rationem appellans ἐπιχειρήμα, inter has habet.

¹ *Consummationem.*] Hæc figura non reperitur in lib. Rutilii, ut videtur mutilus ille liber ad nos pervenisse. quia autem multa argumenta eidem rei accommodata probationem perficiunt & consummant, idcirco *consummatio* appellatur hæc figura. *Idem.*

² *Rerum duarum cognationem.*] Fit hæc figura, cum res diversas easdem dicimus

esse, huic opponitur *paradiastole*, quæ ostendit quantum sit discriminis inter ea quæ prope videntur eadem. *Idem.*

³ *Αναγκασίον.*] *Necessarium* est, cum causamur necessitatem rerum aut personarum. *Recordatio* est, cum aliquid in memoriam iudicis revocamus, ut melius infigatur. *anthyphora*, solutio est *hypophora*. *Idem.*

1 Διασ-

habet. quod quidem recipit quodammodo & Celsus: nam *consequens* an epicherema fit, dubitat. Visellius adjicit & sententiam. Invenio qui aggregent his ¹ *διασυνδουὰς*, *ἀπαιρη-
ρῶσας*, *ἠδὲ δινηγῶσας*. Sed ut hæc non sunt schemata: sic alia
vel sint forsitan, ac nos fugerint: vel etiam nova fieri adhuc
possint, ejusdem tamen naturæ, cujus sunt ea de quibus di-
ctum est.

¹ *Διασυνδουὰς.*] Expositiones latine | quimur *circumstantias*, & addimus mo-
possimus dicere, quæ fiunt cum perfe- | dum. auctor Hermog. Idem.

CAP. III.

De figuris verborum.

³ **V**erborum vero figuræ & mutatae sunt semper, & ut-
cunque valuit consuetudo, mutantur. Itaque si anti-
quum sermonem nostro comparemus, pene jam quicquid
loquimur, figura est: ut *huic rei invidere*, non, ut omnes
veteres, & Cicero præcipue, *hanc rem*: & *incumbere illi*, non
in illum: & *plenum vino non vini*, & *huic non hunc adulari*, jam di-
citur, & mille alia: utinamque non pejora vincant. ² Ve-
rum schemata *λέξεως* duorum sunt generum: alterum lo-
quendi rationem vocant: alterum quod ad collocationem
maxime exquisitum est. Quorum tamen utrumque conve-
nit orationi, tamen possis illud *grammaticum*, hoc *rhetori-
cum* magis dicere. Prius fit iisdem generibus, quibus vitia.
³ Effet enim omne *schema* vitium, si non peteretur, sed ac-
cideret. Verum auctoritate, vetustate, consuetudine ple-
runque defenditur, sæpe etiam ratione quadam. Ideoque
cum

Impossibile est ut aliquis omnes verbo-
rum *figuras* complectatur, quia quoti-
die alia atque alia oriuntur pro sermo-
nis mutatione. Turneb.

¹ *Invidere.*] Dan. *Invadere*.

² *Verum schemata.*] Sic quoque divi-
dunt *grammatici*, qui *figuras* ponunt lo-
cutionis & constructionis. sed enim con-
structionis *figura* (ut docet Cic.) maxi-

mam afferunt orationi concinnitatem:
ideoque *rhetorica* à Fabio appellantur.
Turneb.

³ *Effet enim omne.*] Id antea docuit
Fabius, *schema* cum per imprudentiam
excidit, habendum esse loco *solæcismi*: sed
enim cum petitur, pro virtute ducitur.
Idem. Effet, &c.] Effet enim omne hujus-
modi. * Defuit vet. exempl. vide infra.

I Quo